

РУССАЛИИ

ДРЕВЕНЪ И ТВЪРДЪ ИНТЕРЕСЕНЪ

БЪЛГАРСКИЙ ОБИЧАЙ

ЗАПАЗЕНЪ И ДО ДНЕСЪ

ВЪ

ЮЖНА МАКЕДОНИЯ.

СЪ ПРИБАВЛЕНИЕ

А.) Кратко описание на нѣкои мѣстности
въ сѣща-та стрѣна.

Б.) Единъ обичай за слуги-тъ
въ Т. Пазарджийско окружие.

НАПИСАЛЪ И ИЗДАВА

Х. А. ШАПКАРЕВЪ.

ПЛОВДИВЪ

Търговска Печатница

1884.

РУССАЛЛИИ

ДРЕВЕНЪ И ТВЪРДЪ ИНТЕРЕСЕНЪ

БЪЛГАРСКИЙ ОБИЧАЙ

ЗАПАЗЕНЪ И ДО ДНЕСЪ

ВЪ

ЮЖНА МАКЕДОНИЯ.

СЪ ПРИБАВЛЕНИЕ

А.) Кратко описание на нѣкои мѣстности
въ сѣща-та стрѣна.

Б.) Единъ обичай за слуги-тъ
въ Т. Пазарджийско окружие.

НАПИСАЛЪ И ИЗДАВА

К. А. ШАПКАРЕВЪ.

ПЛОВДИВЪ

Търговска Печатница

1884.

Прѣпечатвание-то остава неотемлѣно право на Автора.

ПРѢДГОВОРЪ

Въ Южна Македония, отъ Енидже Вардаръ близу до „Пела“ — Бела, столица-та на Александра Великий, къмъ Истокъ, по Солунско-то поле, по селата, Камбарбачки наричани и къмъ Сѣвѣро-Истокъ, по Соленогорчиво-то езеро и Авретъ-Хисаръ и по дѣла-та Кукушка окръжностъ (кааза) у жители-тѣ — Българи, запазилъ се единъ древенъ народенъ обичай: „Руссаллий,“ наричапъ. 1)

Единъ членъ „за Русалкы-тѣ,“ обнародванъ прѣзъ м. Мая на 1871 год. въ периодическо-то списание: „Читалище,“ и прибавка-та му отъ страна на Редакция-та на това списание дадохъ ми поводъ, бидеещъ тога въ Кукушъ, да се заловѣ съ издирване-то на горѣпоменутый обичай и да го опишѣ съ всички-тѣ му подробности, и благодарение на единъ главатаръ на Руссаллийски-тѣ дружини и вѣщъ въ тънкости-тѣ на обичая, именно на г. Нака Карачанакъ отъ Кукушки-тѣ села, съ помощъ-та му могахъ да сполучѣ, да удовлетвори желание-то си.

Произведение-то на издирвания-та си проводихъ незабавно до горѣказано-то списание, „Читалище“ за да би се обнародвало въ страници-тѣ му, та послужило би като продължение или изясненіе на обнародваний по този прѣдметъ членъ „за Русалкы-тѣ.“ Почитаема-та обаче Редакция на „Читалище,“ незнамъ по кои съображения водима, не счела за благословно и умѣстно да му отстъпи малко мѣстенце въ списание-то си, та да го удостои да види бѣлъ свѣтъ а, както отъ

1) За Камбарбачки-тѣ села нѣма повече да каже освѣтъ че тѣе виждатъ се, по дрѣхы-тѣ си, че сѣ прѣселени отъ другагъ въ по-поздно врѣме; а за Пела, Авретъ-Хисаръ (женско) и Соленогорчиво-то езеро ще говоря въ прибавление-то си.

послѣ се научихъ, ръкописъ-тъ ми билъ отъ нѣкого задржанъ. Заради това принуденъ съмъ билъ да го вложжъ въ складъ-тъ на други-тъ ми записани старини, събрани въ единъ сборникъ, за да чака заедно съ цѣлий-тъ материалъ удобно-то си врѣме.

Дванадесетъ години минжли сж отъ тога и още желаемо-то удобство не се сполучило, макаръ и да ставали нееднократни опити, а и Богъ знае, кога ли ще се сполучи! На послѣдне обаче, въпрѣки всички-тъ ми неудобства и мъчнотии, рѣшихъ да пристѣпжъ къмъ отпечатване-то на нѣкои само части отъ поменутий сборникъ, една отъ кои-то прави и прѣдметний обичай „за Руссалии-тъ,“ и то въ отдѣлни книжки, за улесниѣние, разумѣва се, по вещественни-тъ срѣдства, безъ кои-то нищо на свѣта не става; а за всецѣло-то му обнародване, „*Господь е казръгъ.*“

Полза-та, коя-то може да се чака отъ обнародвана-та ни днесъ книжка съ съдържание-то на обичая за „Руссалии-тъ,“ не съмъ въ състояние да опрѣдѣлжъ; — Само вѣщи-тъ въ народно-то ни басноловие и въ тъмната древность несъмнѣнно ще могатъ да ни я посочатъ. До колко обаче се вижда отъ първъ погледъ и повърхностно, отъ него излиза урокъ:

а). — За вѣрване то на стари-тъ ни въ „Русалки-тъ;“

б). — За покръщение-то на прѣдѣди-тъ ни; а

в). — Особно и прѣимущественно, за военна-та урѣдба и дисциплина на славни-тъ наши праотци.

Отъ тука се вижда че узнаване-то на този обичай не е отъ малка интересность за насъ, Българи-тъ, кои-то нищо още туку-рѣчи, отъ древность-та си не сме изревили и издирили, а водили сме се и се водимъ по чуждо-то. Желателно би било да не щадимъ старания-та си въ това отношение, а, по примѣра на по-напрѣдъшли-тъ отъ насъ народи, да се стремимъ къмъ съвкупниѣние-то на всички-тъ ни народни дрѣвности, отъ какъвъ-то видъ и да сж тие, отъ кои-то на вѣрно ще можемъ да извлѣчемъ неопѣнени ползи не само за Исторический ни битъ, въ и за практичний ни животъ.

При Македоно-Българскій обичай за „Руссални-тѣ“ притурихъ и единъ обичай за слуги-тѣ въ Т. Пазарджийско-то окръжие, упражняванъ въ с. Перущица, който прѣди четири години Н. Благогов. О. Св. Г. Тилевъ, има добрина-та да ми съобщи, за кое-то дължж му лична-та признателность.

Пловдивъ, 28-й Ноемврия 1884

Н. А. ШАПКАРЕВЪ.

РУССАЛИИ

ДРЕВЕНЪ БЪЛГАРСКИ ОБИЧАЙ

Запазенъ и до днесъ

въ

ЮЖНА МАКЕДОНИЯ.

Отъ първъ день Божиъ (Рождество Христово) до Водици (Богоявление), цѣли дванадесетъ дни, въ кои-то, като ги наричатъ „Погани дни“, жени-тъ нито ператъ нито се кжпять нито дѣца-та си кжпять, събиратъ се отъ села-та, пакъ дури и отъ самия г. Кукушъ, дружини подъ име: „Руссалии“, та шетатъ отъ кжща въ кжща и отъ село въ село, както ще се рѣче по-долу, играещемъ „Руссалиски-тъ“ игри (хора) и събиратъ пари или, какви-то да сж други подаръци за въ полза на нѣкоя църква, обикновено новосъградена. [по слѣдующия начинъ.

I.

Съставъ на Руссалийски-тъ Дружини.

1. Всѣкоя „Руссалийска дружина“ се съставлява отъ по 20—60 мина момчаци или мжи, отъ 20—40 годишна възраст всекога чифтъ или, по право да се каже, отъ 10—30 двойци, членове-тъ на кои-то сж нераздѣлни единий-тъ отъ другий-тъ като двѣ-тъ рѣцѣ или двѣ-тъ нозѣ на едно и сѣще тѣло.

2. Цѣла-та дружина съставлява една верига или единъ танецъ (хоро, ликъ.)

3. Всѣкоя дружина води съ себе и двѣ двойци свирци, т. е. двама мехтери (тапанари) съ тжпани-тъ си и двама зурнаджии.

4. Дружина-та я предвожда една първа или прѣводителка двойца отъ членове-тъ на коя-то единий се

нарича „Протъ“, или „Балтаджия“, а другий—Кеседжия. Слѣдъ нѣхъ, първий-тъ отъ втора-та двойца, отъ когото собствено се започва хоро-то, нарича се: „Юзбашия“. (1).

5. Освѣнъ първа-та и втора-та прѣдводителки или Куманданти Двойци, всѣкоя дружина има и по една трета двойца „Чауши“, кои-то ходятъ отъ страна, нѣ паралелно съ танецъ-тъ, единий,—по напрѣдъ, а другий, —по назадъ.

6. Всѣкоя дружина послѣдватъ и 2—4 слуги, за длѣжности-тъ на кои-то, както и за длѣжности-тъ на всѣкоя отъ рѣчени-тъ, ще се каже подолу.

7. Освѣнъ изброени-тъ чиновници и слуги, дружини-тъ имжтъ въ употрѣблѣние и една двойца прѣдвѣстници—сѣглѣдатели, „калаузи“ наричани, за обязанности-тъ на кои-то такожде ще се рѣче на потребно-то мѣсто.

II

Облѣкла и оружия.

1. Съставляющи-тъ Руссалийска-та дружина мъжи или момчаци биватъ облѣчени въ нови-тъ си и Великденски облѣкла (дрѣхи) съ бѣли-тъ имъ широки кошулки (Арнаудски Фустани) отъ горѣ, а на гръди-тъ си прѣкръстени съ двѣ цървени (алени) шамии, навитени съ всекакви труфила, като пенязни (парични) нанизи и др.

2. За оружия носятъ: Прѣдводителъ-тъ на дружи-

1) Както се вижда, тукъ се употрѣбаватъ нѣкои названия не Български; н. п. „Протъ“, Гръцка рѣчь; Балтаджия, Кеседжия, Юзбашия както и по-долу, Чауши и Калаузи, съ Турски рѣчи; нѣ не излиза отъ тукъ че и обичай-тъ е Турекъ или Гръцкый, тъй каго нѣма причини други да се върва че обичай-тъ не е Български.

Въ сѣща-та страна, Македония, има и други обичай, обичай-тъ на борење-то, надскачанье-то, хвърлянис-то каменъ и натѣрчване-то съ конѣ; нѣ тъй като този обичай е въ употрѣбление и у други-тъ народности, особито у Турци-тъ, а въ древно време у Еллини-тъ, не можемъ да го кажемъ собствено Български обичай, както прѣдмѣтний ни.

на-та или Балтажия наричанъ, секира въ дѣсна-та си рѣка, а вси-тѣ друзи-тѣ членове,—голи мечове, псправени съ върхове-тѣ имъ нагорѣ, сѣще спр. така както ги държатъ войнички-тѣ офицери, когато стоятъ на смотъръ или кога-то върватъ съ войска-та на маршъ.

III.

Законъ и обряди на Руссалии-тѣ.

На първъ—день Божикъ .оние, що ще съставятъ дружина-та Руссалийска, по побуждение на църковний-тѣ въ село-то Настоятель и подѣ прѣдводителство-то на бѣдѣшии-тѣ имъ Главатаръ, събиратъ се първо у дома на Настоятеля Църковенъ, па отъ тамъ трѣгватъ за игри-тѣ си.

2. Прѣдъ да се събержтъ за трѣгване, всекой у дома си ще се прости съ домашни-тѣ и съ всички-тѣ си роднини съ прѣгръщания и цалувки, като да трѣгва на дѣйствителна война, отъ кждѣ-то не се знае дали ще се върне назадъ живъ и здравъ. Защо-то наистина, както ще се рѣче подолу, много пѣти случвало се, та мнозина Руссалии, не сѣ се връщали назадъ нито живи, а нито и умрѣли, тѣй като падвали въ сражения съ други подобни дружини и погребвали се на мѣсто-то отъ сражение-то. (1)

3. Отъ като трѣгнатъ на играње, та дори да се свърши врѣме-то на игри-тѣ и да се завърятъ по домове-тѣ си, т. е. дванадесетъ дни, до кога-то сѣществува дружина-та, строгъ законъ имжтъ да пазятъ слѣдующи-тѣ правила:

а. Да не проговори никой съ другаря си даже нито пакъ съ нѣкого друго, кой-то и да би билъ той, съ една рѣчь длѣжни сѣ да пазятъ безусловно млченье.

Забѣл. 1. — „Двайца-та Главатари — прѣдводители, Балтаджия-та и Кеседжия-та, както и двойца-та Чауши

1) Друзи прѣдварителни обряди освѣтъ него дали имжтъ или не, незнаѣ.

исключаватъ се отъ това задължение; тие, спорѣдъ нужда-та могатъ да говорятъ,

Забѣл. 2. — „На вечерь, кога-то останятъ да прѣнушуватъ, простено имъ е да се разговарятъ, всѣкой съ другаря си само; нѣ съвсѣмъ малко и много тихо.

б. „Да не се прѣкрѣсти (да не турн на себе си кръстъ) никой нито да помолитва (да благославя), кога-то яде или пие вино или си лѣгне да спи, или кога-то трѣгнатъ на пѣть и играње, съ една рѣчь въ никое обстоятелство догдѣ-то трае дружина-та т. е. 12 цѣли дни.

в. „Да не рѣче никой никому: „здравъ ми си“ „(на здравье“, кога-то пие),“ ни „на здравье слѣдъ пиенне-то.

г. — „Да не поздравн никой никого съ „добро утро“ или „добъръ вечерь“ или „сѣдѣте съ здравие“, влегвеещемъ въ нѣкой домъ или излѣгвеещемъ отъ него; нито пжтемъ, кога-то срѣтатъ нѣкого да си дохожда отъ чуждина, макаръ колко-то ближенъ сродникъ и да имъ е грядущий-тъ, макаръ и отъ колко-то да би било, врѣме и да сѣ го не видѣли, никому и по никакъвъ начинъ не се позволява да го поздравляватъ съ „добръ доньлъ“ или съ какво-то да би било друго поздравлѣние.

4. Въ врѣме на играње-то, ходещеємъ и скокаещеємъ единъ по другий, трѣба всѣкой да стѣпва тѣкмо и тѣчно на онова сѣще мѣсто и стѣпка, кждѣ-то е стѣпналъ прѣдходящий-тъ му другаръ, всѣкой отъ своя-та си двойца.

5. Помежду членове-тъ на дружина-та, кои-то макаръ и да се не държатъ рѣка за рѣка, съставятъ обаче единъ танецъ (ликъ), или инакъ, прѣзъ имъ, танецъ, кога-то игражатъ или пѣтуватъ, никому не е позволено да помине, да се провре, та да разцепи, раздвои хорото, освѣнъ на болни, кои-то влизатъ въ срѣдъ хоро и стоятъ догдѣ трае една игра, и то съ надѣжда да получатъ здравье, кое-то се получало посредствомъ прѣкрѣстванье-то съ мечове-тъ по чело-то му; това извършватъ тие слѣдъ свършване-то игра-та.

6. Прѣминуваещеємъ отъ едно мѣсто на друго, ни-кога вода не газятъ. Ако ли пжтемъ срѣщнатъ вода, ако тя е малка, прѣскачватъ я; ако ли е поголѣма, та

не е възможно да се прѣскача, прѣвозвать се съ коли.

7. Рѣкохме че членове-тѣ на всѣкоя двойца сж нераздѣлими; Въ случай, кога-то би единому отъ нихъ явила би се нужда да остане по назадъ отъ дружина-та, за да ее напне вода, н. п. или да извърши естественната си нужда, другарѣтъ му го не остава самъ, а го придружава догдѣ си свърши нужда-та, каква-то и да е тя, стоещемъ до него и махащемъ съ голѣи-тъ си мечъ надъ глава-та му прѣзъ всичко-то врѣме на вършенѣ-то нужда-та, за да го пази ужъ отъ нѣкоя въображаема лошотия или опасность. (1)

8. Кога-то нѣкоя Руссалийска дружина кондиса въ нѣкое село, за да прѣнощува у него, то тога членове-тѣ и се раздѣлвать на толко кѣщи, отъ колько-то двойци състои дружина-та, като въ всѣкоя кѣща кондисва най-малко по една двойца, коя-то се смятра вече като нераздѣлна особа, или въ нужда, по двѣ двойци.

9. „Протѣ-тъ“ или Главатарѣ-тъ на дружина-та, съ другарѣ си, „Кеседжия-та“, като една нераздѣлна и тая, двоица, кондисвать въ единъ домъ, кой-то по необходимостъ, трѣба да е най-широки-тъ отъ всѣкоя друга кѣща въ село-то; зашто-то тамо ще се събирать вси-тъ селяни на сеиръ, кога-то слѣдъ вечера-та ще дохожда цѣла-та дружина да поиграва. Въ сѣща-та кѣща, при главатарѣтъ кондисвать и свирци-тѣ двойца.

10. Ако да се случи нѣкоя вечеръ да прѣнощувать въ сѣщо-то село, отъ кждѣ-то е или цѣла-та чета или нѣкои само отъ членове-тѣ и, въ такъвъ случай, никому не е позволено да ходи у дома си, за какво-то и да би било, или да прѣнощува у свои-тѣ си. Всѣкой може да види кѣща-та си или свои-тѣ си едвай на свършване-то на цѣлий обичай — слѣдъ истечение-то на 12-тѣ погани или Руссалийски дни. Всѣкой въ такъвъ случай ще прѣнощува тамъ, кждѣ-то му се опрѣдѣли за прѣ-

1) Ако нѣкогашъ се случи, та нѣкоя домашна птица, кокошка н. п. или каквато и да е друга птица и чия-то и да е, да лѣтне или надъ глави-тѣ на цѣлата дружина или надъ нѣкого само отъ членове-тѣ и, тога вси-тѣ прѣберъщвать я съ мечове-тѣ си, убивать я и вечера-та я ядятъ, безъ никой за това да се грижи.

нощуване. — Строга военна дисциплина се упражнява въ дружина-та.

11. Кога-то една Р. дружина дойде въ нѣкое село за да кондиса или да прѣнощува, селяни-тѣ отъ това село посрѣщатъ я съ усърдие и отдаватъ ѝ отлични почести, — хранятъ я, поятъ я и се обхождатъ съ Руссалли-тѣ, като съ високи гости, като съ царски чада.

12. Прѣди да дойде въ нѣкое село нѣкоя дружина пристигватъ по-напрѣдъ прѣдвѣстници-тѣ, Калаузи-тѣ ѝ, за да прѣдизвѣстятъ на селяни-тѣ дохождане-то на еди коя си Рус. Дружина, да се приготвятъ за прилично-то ѝ посрѣщанье и припманье въ домовете-тѣ си.

13. Ако се случи въ това село да е дошла по-напрѣдъ друга нѣкоя подобна дружина, тога идуща-та не влиза въ него, а, отъ като се прѣдизвѣсти отъ калаузи-тѣ си, изминва го и заминва въ друго.

IV

Игри и обязанности на Руссалли-тѣ

Що-току ще дойде опрѣдѣлени-тѣ за игранье день т. е. Първъ день Божикъ, и се събере дружина-та у дома на Църковний Настоятель, както се каза и погорѣ. подъ прѣдводителство-то на „Балтаджия-та“ или на Главатаря си, търгватъ по села-та и по къщи-тѣ да играхтъ игри-тѣ си по гласъ-тъ на зурнски-тѣ и тѣпанени-тѣ свирби, кои-то обикновенно сж всѣкога монотонни.

Заб. Не можъ, да помнѣхъ добрѣ, отъ кждѣ захващатъ първо да играхтъ, дали отъ това село, отъ кждѣ-то е дружина-та- или него оставятъ най-послѣ, като захващатъ отъ друго.

2. Прѣзъ цѣло-то траене на Руссаллийско-то тържество, сир. 12 дни, „Балтаджия-та“ съ другаря си, и двойца-та „Чауши“ имжтъ и упражняватъ скъпи-тѣ обязанности и права на военни Команданти. Балтаджия-та прави куманда-та, а Кеседжия-та води и управлява хорото, кое-то се започва отъ „Юзбашия-та“, а пакъ „Чауши-тѣ“, го съпровождатъ отъ страна, единия понапрѣдъ,

а другий — по назадъ, пазящи благочинието и тѣхната дисциплина.

3. На всѣкоя утрива, кога-то ще се готвятъ да излѣзжтъ по игранье, единъ часъ прѣдъ зора-та, удрятъ тѣпани-тѣ, за да се разбудятъ и станжтъ вси-тѣ съставляющи дружина-та членове, распрьснжти по кѣщи-тѣ на цѣло-то село, да се приготватъ, т. е. да се облѣкатъ и да похапнжтъ по малко нѣщо, всѣкоя двойца особно въ кѣща-та, кждѣ-то прѣнущувала. Слѣдъ единъ часъ, въ глѣбока зора. тѣпани-тѣ удрятъ повторъ, та все-та дружина се събира при Началника си, отъ кждѣ-то трѣгватъ за игранье.

4. Отъ като се събержтъ при началника, послѣдний направи разгѣждане (смотъръ) на цѣла-та дружина; стояща права и добро на колѣло (кржгъ) нарѣдена, тѣкмо-нозѣ и, отъ какъ помине съ секира-та си покрай нозѣ-тѣ на нарѣдени-тѣ си войници съ голѣма бързина и силно, вси-тѣ по гласъ-тъ неговъ извикватъ еднажъ силно и велегласно: „ехее!“, та трѣгватъ, като засвирятъ прѣдходящи-тѣ свирци.

Заб. а. „Вси-тѣ принадлежжаци на дружина-та нѣща, како: облѣка и подарѣци, оставатъ на грижа-та на три-четворица-та слуги, кой-то посѣдватъ „Руссалли-тѣ“ и носятъ на рамо рѣчени-тѣ нѣща.

Заб. б. Кога-то ходяжъ или игражтъ „Руссалли-тѣ“, не се държатъ ржка за ржка, като по обикновенни-тѣ хора, а въ дѣсна-та си ржка държатъ голий-тъ си мечъ, исправенъ съ върхъ-тъ на горѣ и, спрости свирба-та, кога подигатъ ржка-та си заедно съ мечъ-тъ на горѣ, кога пакъ — на долу, я поснимватъ. А пакъ лѣва-та си ржка иматъ всѣкога свободна, отпушена на долу или и я събиратъ.

5. Въ врѣме или на игранье-то въ нѣкое село или въ градъ, или прѣминуваещемъ отъ едно село въ друго, кждѣ-то ще срѣтатъ раскрѣстница (крѣстопжтъ) или хладенецъ (бунаръ или изворъ) или друга нѣкоя подобна вода, или сухо дърво, ветхи гробища или църква, обикальватъ ги до три пѣти съ хоро (игранье); а на свършване-то обикальката, по примѣръ на „Балдаджия-та“ —

началникъ, членове-тъ на всякоя двойца първо ще прѣкрѣстятъ единъ съ другъ мечеве-тъ си, слѣдователно, като ги опрѣтъ съ върхъ-тъ въ земя-та, вси-тъ извикватъ единогласно: „е х е е!“ та тѣрватъ. Така правятъ и всекога кога-то свършватъ игра-та си на нѣкое мѣсто.

6. Догдѣ-то дружина-та по раскрѣстници-тъ или на нѣкое широко и отворено мѣсто низъ село-то или въ градъ-тъ, играе, двойца-та „Чауши“ послѣдвани и отъ слуги-тъ, обихожда въ околнѣ-тъ и ближни кѣщи и дукани (ако играятъ въ Чаршия), та прѣкрѣстватъ съ голи-тъ мечове по чело-то всекого, кого-то би срѣцнали, а дукани-тъ и кѣщи-тъ—по на три мѣста, именно: на врата-та, щомъ влѣзатъ, на дименикъ-тъ и на друго нѣкое мѣсто така, що-то образуватъ правилень трегълникъ. Потѣмъ това прѣкрѣстватъ и вси-тъ, колцина би се нашли въ кѣщата, за „здравье“, та просятъ въ името на нѣкой светецъ, за църква-та на кого-то е съставена и играе дружина-та имъ и велѣтъ: „Да ви е на помощъ еди-кой си светецъ и пр. като държатъ за събиранье пари-тъ, една отворена капа (фесъ) въ лѣвата си рѣка. Прѣкрѣстени-тъ или домакини-тъ дарватъ ги съ нѣколко пари или друго нѣщо, брашно, н. п. или жито, ризи (кѣри) кошули (ризѣ), платно или друго, какво-то и да било, кое-то прибиратъ послѣдующи-тъ ги слуги. 1).

Заб. а. Ако се научатъ че въ нѣкоя кѣща имало лехунка жена, Руссалин-тъ тамо не влѣгва. А и такава жена, кога ги види или научи че дохождатъ, бѣга

1) Когато за първъ пътъ видѣхме подобно неизвѣстно намъ до тога зрѣлище въ Кукушъ, особито като влѣзоха ни въ училище-то и съ свършенно мълченье направиха по чело-то ни съ мечеве-тъ си, като да ни удрятъ, поблѣднѣхме и по-жълтѣхме отъ страхъ, щото за много врѣме не можехме да се съвземемъ; и, като се удивлявахме на ново-то това и нечакано явление, въображавахме си нѣкое нападение отъ страна на нѣкоя злодѣйческа чета, отъ какви-то наши-тъ мѣста не сѣ съвсѣмъ чужди, особито въ тие врѣмена, въ кои-то не отдавна подобна една чета въ Костурско или Корчанско, не помнѣ добръ, състояща отъ Гръцки „антартѣ“ забрала бѣше единъ учитель заедно съ всички-тъ му ученици въ плѣнъ и бѣ го отвела по гори-тъ.

отъ нихъ, и се крие въ кѣщи като се сматра нечиста още.

Заб. 6. Много пѣти мнозина домакини зимать и цѣла-та „Руссаллийска“ дружина, за да имъ поиграе въ широки-тѣ имъ вдорове; а слѣдъ игри-тѣ, прѣкрѣства имъ цѣла-та челядь, „за здравье“.

7. Ако въ нѣкоя кѣща има нѣкой мощиѣ боленъ, що да не може да излѣзе вънъ, на двора или на пѣтъ, да ги види и да го прѣкрѣстятъ съ мечове-тѣ си, „за здравье“, то тога тамо влѣзва цѣла-та дружина; всички-тѣ членове на коя-то прѣкрѣстватъ болний-тѣ, слѣдователно домашни-тѣ му и самъ той вѣрватъ че ще получи здравье.

8. Ако, ходещемъ пѣтемъ, видятъ или усѣятъ мъртовецъ да се носи на погрѣбение, задържватъ го, сметинатъ (связятъ) носило-то съ мъртовеца на земя, на вси-тѣ го прѣскокватъ първо, а послѣ позволяватъ прѣнесенне-то и погрѣбение-то му.

9. Кога-то една дружина прѣминва отъ едно село въ друго, прѣдвѣстници-тѣ и всѣкога отиватъ малко по напредъ, за да видятъ, да не пѣтемъ отъ на срѣщна страна иде друга подобна дружина, та да и извѣстятъ въ такъвъ случай, на своя-та, повращаедемъ се назадъ, за да помине послѣдния-та по другъ пѣтъ или да заобиколи малко така, що-то да би да се не срѣщнатъ двѣ-тѣ дружини.

10. Ако би да се срѣщнатъ пѣтемъ двѣ „Руссаллийски“ дружини, не остяпва ни една-та отъ нихъ на друга-та, освѣнъ ако една-та отъ двѣ-тѣ биде много по слаба — съ помалочислени членове. Въ такъвъ случай, отстѣпивша-та, е длѣжна, въ знакъ на подчинение и покорность подъ по-силна-та, да наведе мечове-тѣ си съ върхове-тѣ имъ на долу въ земя, и да помине цѣла подъ два съединени съ върхове-тѣ на горѣ голи мечове, въ видъ на мостъ, между двама държачи мечове-тѣ членове отъ по-силна-та дружина.

Такво обаче подчинение сматра се за голѣма срамота, за голѣмо унижение, та и твърдѣ рѣдко е случва да го приематъ. А по чести-тѣ случки въ подобни обстоятелства въ по-стари врѣмена били: сблѣсквания сби-

вания и кървави сражения между двѣ-тѣ сръщнати дружини, по причина че ни една-та ни друга-та не отстъпватъ на противника-та си да помине по пътя. та и мнозина падали се и отъ обѣтѣ страни мъртви. Мъртвитѣ тѣла на убити-тѣ погрѣбвали ги тамо на ежщо-то, така да се рѣче, бойно поле, безъ опѣло и безъ никакъвъ религиозенъ обрядъ; защо-то, казватъ, грѣхота било, да се посѣтъ църковъ и да се опѣватъ. (виждъ и по горѣ: „Законъ и обряди“ §. 2.). Отъ това и до сега по пятаща-та се намиратъ по на нѣгдѣ „Руссалски гробища“ наричани, за кои-то едно врѣме и въ „Читалище“ се е писало, нѣ подъ инакъвъ смисълъ. (Виж. Чит. Год. I. бр. 16. мая 15). По нѣкогашъ обаче една-та отъ двѣ, приближани да се сръщнхъ, Руссалски дружини, като се усѣти и признае се за по слаба отъ насръщна-та, прѣди още послѣдната да пристигне до нея, полуотстъпва ней, като заобиколи малко правий пътъ, и тръгне по нѣкой отстраненъ малко криволякъ,—по нѣкоя нѣтека.

Заб. За прѣдпазване отъ подобни сражения, въ днешни-тѣ врѣмена употребляватъ се горѣпоменутитѣ прѣдвѣстници — съглѣдатели или Казаузи, кои-то, като вървятъ понапрѣдъ отъ дружина-та, ако би да съглѣдатъ отъ далечъ противоположно-то приближение на нѣкоя друга, връщатъ се назадъ съ бързина при дружина-та си, та и извѣстятъ; а тя тога заобикаля правий-тъ пътъ, за да не се сръщне съ друга-та. Освѣтъ това, въ днешне врѣме, поради сѣща-та причина, прѣди да се състави и да тръгне, всѣкоя дружина снабдява се съ позволѣние отъ мѣстна-та власть, като си даде достовѣренъ поручитель, че нѣма да стане нѣщо неприятно и пакостъ, или подобно нѣкое сражение, както ставало нѣкога.

11. Ручегъ (обѣдъ) Русалии-тѣ никога не ядятъ, а само поручегъ (похапка), както споменахме по-горѣ въ „Игри и Обязан. §. 3), ужина и вечера.

За похапка-та казахме, а за ужина влѣзватъ въ нѣкоя по-широка кѣща вси-тѣ вкупѣ. Тамъ домакинъ-тъ на кѣща-та нарезва имъ едно довольно количество хлѣбъ на резанки (фелин) и ги натрухва въ сръдъ кѣща, на

постла̀но, разбира се, като притури надъ хлѣбний купъ и едно доволно чнсло кжсове (парчета) сирење. Дружина-та, като стои наредѣна на около хлѣбний купъ права и на кръгъ, всѣкой отъ членове-тъ и навежда се и си зима по единъ кърханъ хлѣбъ и по едно парче сирење, та пакъ се оттеглява на мѣсто-то си. Така вси-тъ, като се снабдятъ съ хлѣбъ и сирење, похапнуватъ си на нога и си подпийнуватъ винце. А отъ какъ се наспятъ доволно и си утулятъ жажда-та, търгватъ пакъ по играе-то.

12. Прѣдъ заходъ слънца тихватъ (прѣстанватъ) игри-тъ имъ и, още съ слънце длъжни сѫ да се помѣстятъ въ нѣкое село. Строго имъ се заповѣдва отъ закона имъ, да не ги завари захождане-то на слънце-то вънъ отъ село.

13. Навечеръ за прѣношуване расподѣлятъ се по кѫщи-тъ, както вече се каза по-горѣ, (виж. „Законъ и обряди“ §. 9 — 14).

14. Вечеря вечерятъ всѣкой двойца въ кѫща-та, кждѣ-то и се опрѣдѣлило за прѣношуване. Разбира се обаче, че тамъ, макаръ и да вечерятъ и да прѣношуватъ, нѣма обаче и да се разговарятъ, както казахъ и по-горѣ.

15. Слѣдъ вечера-та мехтери-тъ, по заповѣд-та на главатарь-тъ, съ удиране-то на тѣпани-тъ си поканватъ всета дружина да се събере въ домъ-тъ на Началника и. Всички-тъ двойци, кждѣ-то и да сѫ распрѣснати по село-то, длъжни сѫ, по гласъ-тъ на тѣпани-тъ, да пристигнатъ въ кѫща-та, въ коя-то е кондисанъ Началникъ — „Балтаджия-та, и незабавно и точно изпълняватъ длъжностъ-та си.

16. Щомъ се събере цѣла-та дружина, зема всѣкой двойца особно, освѣнъ Управителка-та, та поиграва по нѣкоя игра прѣдъ началника си; а вси-тъ селяни, събрани тоже тамъ, чинятъ сеиръ.

17. Кога-то ще играе „Юзбашиева-та“ двойца, т. е. втора-та, отъ коя-то обикновено наченва се ликъ-тъ на дружина-та, вси-тъ друзи членове освѣнъ, „Балтаджия-

та," ще станатъ прави и ще стоятъ на нозѣ догдѣ ти свърши игра-та си.

Заб. Къща-та, разумѣва се, ще бѣде най-широка-та въ село-то, за да съзима (събира), освѣтъ играюща-та дружина, още и зрители-тѣ селяни.

V

Послѣдни Обряди на „Руссалии-тѣ.“

Кога-то свършатъ вече игранье-то си, въ послѣд-ний-тъ поганъ день, т. е. вечерь-та на прѣдпраздненство-то за Богоявление, — на Неядка или Водокръсть, спроти водици, Дружина-та ще се прибере въ село-то си и право тегли въ църква, кждѣ-то священници-тѣ пѣжтъ имъ молитва. Кой-то отъ „Руссалии-тѣ не си пѣлъ мо-литва, велятъ и вѣрватъ, че полудѣвалъ. Ето какъ се извършва и този послѣденъ обрядъ :

2. Кога-то влѣзватъ въ църква, влѣзватъ отъ женска-та врата, т. е. отъ оная врата, отъ кждѣ-то влизатъ жени-тѣ, или отъ лѣва-та, ако не отъ женска-та; вли-затъ съ мечове-тѣ си голи, държачи ги въ дѣсна-та си рѣжка, както и до тога и застанватъ прави и нарѣде-ни на права линия, както и влѣзватъ, на лѣвий-тъ църковенъ отдѣлъ, сир. отъ кждѣ-то минува святой Прѣносъ.

3. Единъ священникъ застава въ единъ отъ най-ближни-тѣ до олтарь-тъ столове, та всекому отдѣлно и едно по друго прочита му по една молитва (не по-множъ коя).

4. Щомъ се прочете молитва-та на първий-тъ, той заминва въ срѣдне-то църковно отдѣлѣние, по край лѣви-тѣ пѣвчески столове; по него слѣдва вторий-тъ, третий-тъ и т. н. т. до послѣдний-тъ прочетва имъ се молитва-та и заминватъ единъ по другъ, та достигватъ до пангарь-тъ, до западний зидъ на църква-та, а отъ тамъ заобиколватъ и до Архиерейский столъ, кждѣ-то вече се запиратъ.

5. Отъ като ще се свърши молитва-та на всички,

свещеникът-тъ отива, та застанва на Архирейскии столъ, държашъ въ лѣва-та си ржка честний кръстъ, а въ дѣсна-та, — наливасена съ освятена вода киска босилькова.

6. Тога цѣла-та дружина, единъ по другъ, върватъ по край свещеника и всѣкой, безъ да си свади капата отъ глава-та си и безъ да се прѣкръсти, цѣлува честний кръстъ и дѣсница-та на свещеника, който по-първа (порѣсва) съ натопена-та босилькова киска както чело-то на чловѣкъ-тъ, така и голѣи-тъ му остъръ мечъ; а държаший-тъ мечъ-тъ Руссалния снемва меча си съ върхъ-тъ на долу въ земя-та, въ знакъ на поклонъ и подчинение на нова-та вѣра.

7. Така целиваемъ върватъ единъ по другъ вспи-ки-тъ и заминватъ задъ дѣсни-тъ пѣвчески столове въ дѣсно-го църковно отдѣление, та достигватъ дори до дѣсна-та църковна врата. Тамо тога вече, вѣнъ отъ църква-та, до врата-та, всѣкой остава меча си, кои-то послѣ събиратъ ги на бреме (деметъ, снопъ).

8. Следъ това, пакъ отъ ново, вси-тъ се повръщатъ въ църква, нъ не вече като по-прѣди съ мечове и съ покрити глави, а като сящи Християни, гологлави и съ свѣщи въ ржцѣ-тъ; запалватъ свѣщи-тъ, кръстятъ се, покланятъ се и целиватъ святи-тъ икони, та послѣ излизатъ на вѣнъ и си отиватъ.

9. Отъ като излѣзатъ пзъ църква-та, всички се прощаватъ по-между си съ прѣгръщания; а когото другого, освѣнъ другари-тъ си, срѣщнатъ пътемъ, целиватъ му дѣсница, като новопросвѣтени въ Християнска-та вѣра.

10. Отъ църква право отиватъ низъ село-то отъ кжца въ кжца на посѣщения (на визити).

11. На вечерь-та всѣкой си отива у дома, кждѣ-то домашни-тъ и роднини-тъ му го посрѣщатъ съ голѣма радостъ, като отъ война допльзъ и го поздравляватъ и сърадваатъ че се върналъ живъ и здравъ. Отъ като се поздрави съ всички-тъ домашни и роднини съ прѣгръщания и цѣлувки, съблича си дотогашни-тъ дрѣ-хи, кои-то жени-тъ му ги перятъ на рѣка, ако има

близу или на кладенецъ, нѣ всѣкога вѣнъ отъ кѣща-та, и се облича въ други дрѣхъ.

12. Утринъ-та, на Богоявление, закольвать единъ овенъ — жертва, коя-то ядятъ вси-тѣ заедно и се веселятъ.

Така свършва се това Руссалийско тържество, кое-то и до днесъ всѣкога година слѣдва да се упражнява въ наименовани-тѣ мѣста въ Южна Македония.

Заб. Въ наши-тѣ, западни-тѣ страни на сѣща-та областъ, нищо друго отъ Русалки-тѣ стари не останяло, освѣнъ въ Охридъ „Русална-та“ срѣда, коя-то всѣкога пада оная срѣда, коя-то бива и празникъ-тъ: Прѣполо-вение на Пятдесятница.

ПРИБАВЛЕНИЕ

А. КРАТКО ОПИСАНИЕ

НА

Нѣкои мѣстности въ Южна Македония

I.

ПЕЛА

Столица-та на Великий Александра Македонски.

Три часа на истокъ отъ Вардаръ-Енидже, на лѣво отъ пѣть-тъ къмъ Солунъ, има село Българско, наричано: „Апостолъ;“ а на самия пѣть, малу къмъ югъ отъ село-то, има изобилна студена вода, която тече по водопроводи и чешми. Това мѣсто сега се нарича „бани.“ Тамъ кираджии-тъ и пѣтници-тъ напояватъ конь-тъ си. Тамъ перѣтъ и отъ тамъ черпятъ вода жени-тъ отъ речено-то село. Тамъ въ водата често се намиратъ мѣдни и сребърни Александрови монети.

Широко-то равнище, на кое-то е разположено днесъ рѣчено-то село: „Апостолъ,“ казватъ да е било мѣстоположение-то, на кое-то се гърдѣла нѣкогашната Македонска столица Пела или Бела. Пърстъ-та на това мѣсто, е бѣликава.

Мало по на истокъ и сѣвероистокъ отъ това мѣсто има нѣколко села, наричани съ общо име „Камбарба-чки,“ и жители-тъ Българи, „Камбарбази,“ кои-то носятъ особенъ видъ облѣкла.

II.

Нѣщо за Гумендже, за Гургопикъ и Габрово,¹⁾ Съкровищница-та на Александра.

(Съобщено отъ Н. Пантовъ, уч. въ Гумендже).

ГУМЕНДЖЕ.

Три п половина часа на Сѣверонистокъ отъ Вардаръ-Енидже, а около два-три часа на западъ отъ р. Вардаръ, въ една котловина, лѣжи голѣмото село или паланка-та (градецъ) Гумендже, състояща отъ около 5—600 кѣщи чисто-Български, за кое-то въ послѣдне врѣме много се е говорило въ вѣстници-тѣ.

Отъ кждѣ село-то Гумендже зело е днешне-то
си названае.

Въ старо врѣме село-то Гумендже не е било на днешне-то си мѣстоположение. Тукъ тога сж били нивье и ливадѣе, принадлежащи на единъ ближенъ манастирь, за кой-то ще расправѣх по-долу. Село-то тога било на Югонистокъ отъ кждѣ-то се намира днесъ, на мѣсто, кое-то сега се нарича: „Църквище,“ п било малко село, състояще отъ нѣколко колиби, жители-тѣ на кои-то поминували се съ земледѣлне п съ грабежи отъ пѣтници-тѣ, кои-то вървѣли отъ Воденъ и за въ Воденъ. Тие, заедно съ жители-тѣ на други, съседни тѣмъ села, правѣли пакости не само на пѣтници-тѣ, а и на самия, ближенъ тѣмъ, манастирь, кой-то се намиралъ на западъ отъ сегашне-то с. Гумендже, на единъ ридъ, въ днешне врѣме наричанъ „Градище,“ въ кой-то живѣли нѣколко Калугери подъ управлѣние-то на единъ Игуменъ; а при-ходъ-тѣ на манастиря се състоялъ въ толко само, колко-то

1) До сега градъ въ Македония съ подобно име не бѣхме слушали да е съществувалъ, освѣнъ едно село въ Битоиската кааза: Габровникъ. Ето че излиза на явѣ и такъвъ. А колко още други има запрѣтани (зарити) въ тъмнина-та!

давали собственни-тѣ му имущества, горѣпоменути-тѣ нивѣе и ливадѣе, кои-то се намирали на мѣсто-то, кждѣ-то е сегашне Гумендже. Понеже грабители-тѣ правѣли пакости на еднички-тѣ Манастирски имущесва, ниви-тѣ и ливади-тѣ, приходѣ-тѣ на кои-то служель за прѣхрана на Калугери-тѣ, послѣдни-тѣ много пакти ги ругали и хокали, нѣ тие никакѣ не зимали отъ дума, а слѣдвали си занаята. Най-сетнѣ единѣ день отива при нихъ самѣ Егуменѣ-тѣ да ги съвѣтѣва да се оставятъ отъ безбожни-тѣ и безчеловѣчни-тѣ си грабительства и, разумѣва се, може и по-остро да имѣ е говорилъ. Отъ това злодѣй-ци-тѣ, вмѣсто да се поправятъ, а тие напротивъ още повече, раздръзнени отъ думи-тѣ и поучения-та на Егумена, разсърдили се противъ него и намислили да го обѣсять, и дѣйствително извърмили си звѣрство-то, като го обѣсили тамо въ сѣщи-тѣ Манастирски имущества на единѣ брестѣ, кой-то се намиралъ въ една отъ манастирски-тѣ ливади. А слѣдъ това нападнали и самия манастиръ, та го разграбили, а калугери-тѣ, испомашени, изразбѣгали, кому кждѣ-то очи глѣдали. И така манастиръ-тѣ опустѣлъ. Грабители-тѣ, като се боели да не паднатъ въ рѣцѣ-тѣ на власть-та, разбѣгали се и тие и се засѣлили по други окржия, като оставили и село-то си пусто. А слѣдъ много години, като постепенно зѣли да се връщатъ, тие сѣщи-тѣ опустошители на манастиря или тѣхни-тѣ потомци, заселили се на онова сѣще мѣсто въ манастирски-тѣ ливади и ниви, кждѣ-то билъ обѣсенъ Игуменѣ-тѣ, за споменѣ, види се, на кого-то турили и име-то на ново-то си село: „Игумендже“, кое-то постепенно, съ исхвърляние-то на начална-та буква *И*, останѣло: „Гумендже“, а не „Гюмендже“, както отъ невѣдение, нѣкои го пишжтъ. Отъ Гумендже излиза добро вино, кое-то се изнася и на вънъ. 1)

На единѣ часъ расстояние отъ Гумендже къмъ Ю. И. намира се село: „Гургопикъ.“ Близу до него се виждатъ развалини-тѣ на несществуующий днесъ гр. „Габрово.“ Тамъ, спорѣдъ стари прѣдания, запазени у

1) Подробно-то му описание остава за другошъ.

мѣстни-тѣ жители, били вложенъ и се назвали съкровищата на Александра Великий. И дѣйствително, и днесъ още, кога-то пада епленъ дъждъ и послѣдва порой, тамъ нахождатъ много ветхи пари, Александрови и Филипови монети. Въ сжщето село има пословица, която е въ употребленіе у селяни-тѣ: „Кога ки сж найдатъ Габровски-тѣ маази, тогай турчинъ-тѣ ки са насите на пари.“ 1)

III.

За Градища-та и Женско.

Въ Южна Македония у Солунско, на нѣкои мѣста има природни нѣкои планински възвишенности — върхове, наричани отъ мѣстни-тѣ жители: „Градища.“ Такаво е Кукушко-то: „Върхъ градище,“ „Лазарица,“ 3 часа на западъ отъ него и „Женско“ градище. За тие възвишенности или Градища казватъ да сж били крѣпости, на кой-то се опирала „Мъгленската княгиня“ противъ Турци-тѣ, която въ това врѣме владѣла тия мѣста и столица-та на която е била днешне-то село и и градище „Женско,“ по турски, „Авретъ-Хисаръ. Отъ него и до днесъ Кукушка-та кааза се нарича: „Авретъ-хисарска“ или „Женска.“

IV.

Кукушь и соленогорчиво-то езеро.

Градъ Кукушь е описанъ въ вѣст. „Македония“ год. 1870 и въ Периодическо-то списание „Читалище,“ видн год. I, стран. 300, 407, 475. А овдѣ ще споменж

1) Всички-тѣ тие описани мѣстности подпадатъ днесъ подъ Воденска-та епархия църковно, а подъ Енидже-Вардаръ — политически.

само че на единъ часъ къмъ западъ отъ града, въ Българско-то село Яншево, състояще отъ околу 150 къщи, чифликъ на Солунска-та Българска погръчена богата фамилия: Х. Лазовци. има три минерални води, една-та, кисела, а друга-та, желъзна, 1) а третия-та, чини ми се, алколна, отъ кои-то пър-ви-тъ двѣ течятъ изобилно, а послѣдния-та е малко тинено изворче, отъ което църпатъ и се мижатъ болни, та се исцѣрватъ. Камо лѣкари да ги издирятъ!

Солено-горчиво-то езеро.

Въ Българска-та история се споменува че първата важна война между Крума и Византийци-тъ се породила поради една распря, що станжала между Българскій царь и Гръцкѣи-тъ за нѣкои солени езера, кои-то се намирали въ Македония, на истока отъ Мъгленъ.

Нека забѣлѣжимъ първо че днесъ не съществува градъ „Мъгленъ,“ а само една нахия съ това име наричана, която се намира на сѣверо-западъ отъ Кукушката кааза, задъ р. Вардаръ, подъ политическо-то управлѣние на г. Воденъ и второ, че има Мъгленска или Катраничка Епархия съ Архиепископско сѣдалище: градъ „Леринъ.“ 2)

1) Желъзна-та вода тече отъ чешма, въ коя-то вѣроятно дохожда отъ по-далечъ; а кисела-та, отъ мѣстенъ изворъ, обграденъ и покритъ съ каменно здание.

2) Тукъ трѣба да забѣлѣжимъ двѣ нѣща:

а) Че градъ Воденъ и околия-та му почти се впада между Митрополитско-то сѣдалище на Мегленска-та епархия, и между една часть отъ послѣдната-та тая епархия, именно между Леринъ и Мъгленъ.

б) Че жители-тъ на една часть отъ днешне-то Мъгленско окръжие, Българи и малко Власи исповѣдатъ Мухамеданска-та вѣра. За какъ се въвела послѣдната-та религия между нихъ не отдавна, именно на врѣме-то отъ унищожение-то на Охридската независима Архиепископия, и то подъ прѣводителство-то на владика-та имъ, Илариона, чини ми се, св. Илариона Мъгленскѣи, има прѣдание, изложение-то на кое-то отлагамъ за другошъ, а за сега ще напомниъ само на църковни-тъ ни истории, кои-то се занимавали съ паданне-то на Бъл. Архиепископия въ Охридъ, да не оставатъ отъ прѣдъ видъ и това прѣдание.

А колко за споменувани-тъ въ история-та солени езера ще кажж че, до колко що знаемъ ние, езера въ Македония има много, а на това мѣсто, за кждѣ-що се говори, има двѣ, едно съ блага вода, 4 часа на западъ отъ Кукушъ, наричано Драгомирско или Арджанско отъ имената на близки-тъ тамъ села „Драгомирици“ и „Арджанъ“, и друго, солено, малко на югъ, 3—4 часа на югозападъ отъ Кукушъ, а 4 ч. на сѣвероистокъ отъ Солунъ и 2 близу часа до „Женско“, столицата на Мъгленската княгиня.

Това езеро днесъ се нарича „Аджи-гьоль“ — горчиво езеро, близу до кое-то има и село, Аджиларъ наричано, кое-то, вѣроятно, име-то си зело отъ езеро-то.

Езеро-то има обиколка около 2—3 часа и състои отъ вода солено-горчива, много по-горчива отъ морската и толко, що-то въ нея не може да живѣе и не живѣе никакво животно нито чрвъ даже.

Въ нѣкои години, кога-то лѣтний-тъ пекъ е много силенъ, ако прѣди него е дождило, езерската вода се сиросува—кристалоува се и се чини како замръзнуло цѣло-то езеро. Вдървена-та солна кора, често единъ прѣстъ и повече, дебѣла, крѣпата я на платини (пластове), та натрупватъ вънъ на купове и отъ тамъ я продаватъ.

Това е, горчива соль, съ бѣлоцрвенъ цвѣтъ. Съ нея кърмятъ овци-тъ, готватъ ястия или тълчена съ легко почукване ядятъ я съ подсолване зальци-тъ и мръвки-тъ, нъ никакъ не е бива за посолване сирене, риба или мѣсо (пастарма); защото тя нѣма свойство-то да стега посолвени-тъ нѣща, а още ги распуца повече.

Експлоатиране-то на това солено езеро принадлежи на царство-то.

Отъ мѣстоположение-то на това езеро историци-тъ можтъ да заключатъ двѣ нѣща:

за Мегленъ, кждѣ-то владика-та протестира-тъ не само словомъ на Грькофенерско-то похищение, а и дѣломъ прѣдпочетъ да промѣни вѣра-та си по видимоу и послѣ да пролѣе кръвта си, нежели да се подчини подъ чуждо църковно началство, т. е. подъ Грьцка-та Патриаршия.

а) Че Крумова-та Държава се простирала 4 часа близу до Солунъ.

б) Че Държавицата на послѣдня-та Мъгленска княгиня обѣмала всичко-то пространство отъ Леринъ, днесъ Архиепископскій прѣстоленъ градъ на Мъгленската Епархия до Кукушъ, гражданско управително сѣдалище на женската или Авретъ-Хисарска кааза, включително, разумѣва се и съ каази-тѣ имъ.

V.

Киречь-къой или Ново село.

Малко задъ върхъ-тъ на планина-та, до коя-то лѣжи г. Солунъ, къмъ сѣверна-та страна, на $1\frac{1}{2}$ ч. разстояние отъ града, има едно голѣмо Българско село, наричано: Киречь-Къой или Ново село, състояще отъ повече отъ 1600 къщи. Жители-тѣ му, всички Българи, поминувать си всички почти исклучително съ правене варь, отъ това и село-то, види се, нарѣчено е: Киречь-Къой — варово село. По тая работа селяни-тѣ отивать по чуждина въ България и въ Азия, а най-много въ Гърция.

Казвать че това село било основано отъ Турци-тѣ, кога-то завладѣли г. Солунъ, и засѣлено съ Българи съ цѣлъ да пазятъ градъ-тъ отъ Гръцки смущения. Пазачи-тѣ и до скоро врѣме, прѣдъ 50 години, радвали се на особни нѣкакви привилегии; тиѣ не подтѣжали на никакви даноци и се наричали „Пайзани“ — пазванти, пазачи, както и сега още това име имъ е запазено на Новоселци-иъ — Киречь-Къойлини. Нъ прѣди 50 години, кога-то тензиматъ-тъ упраздни привилегии-тѣ на всѣкждѣ по Турската държава и въведе еднакви длѣжности за всички подданници (а не и еднакви правдини, разумѣва се), тога и Киречькъойлини-тѣ изгубиха до тогашни-тѣ си привилегии, та и они подпаднаха подъ общи-тѣ държавни распоряждени.

Б. ОБИЧАЙ ЗА СЛУГИ-ТЪ

въ

Т. Пазарджийско окръжие. (Перущица)

(Съобщенъ отъ Н. Благот. О. Г. Тилевъ).

1. Служебний-тъ срокъ на слуги-тъ по Т. Пазарджийско-то окръжие, кога-то и да се е започналъ той, свършва се на Коледни заговевки, 14-й Ноемврия.

2. Въ той день домакинъ-тъ заръчва на домашни-тъ си жени да наготвятъ добра вечеря, като имъ каже: „Ах, жени, невести, булки! тѣзи вечерь да наготвите добра вечеря, че пмаме да се веселимъ!“ И тие ще наготвятъ вечеря двойна и тройна, споредъ число-то на слуги-тъ, сир. една вечеря, за да вечерятъ всички заедно, — погача, мѣсо, баница, вино и пр., а толко още друга и таква сяща, за слугата, ако той е само единъ, или и още друга подобна, ако слуги-тъ сж двама, и трета, ако тие сж трима и т. н. т.

3. Щомъ дойде врѣме за вечера, слагать трапезата, наръждатъ хлѣбъ-тъ и ястията и насѣдватъ на около нея наръдъ, всѣкой споредъ възрастъ-та си, отъ една страна мже-тъ, а отъ друга-та, жени-тъ, а на чело, — най-старий-тъ отъ семейство-то — домакинъ-тъ или Господарь-тъ на къща-та. Пригответна-та за слуга-та особна вечеря, т. е една погача, мѣсо и баница, вързватъ я въ една кърпа — бохча и, заедно съ една чутура пълна съ вино, оставать я на страна.

4. Прѣдъ да започнатъ да вечерятъ, домакинъ-тъ става правъ и завожда слуга-та или слуги-тъ си за ръка, та ги туря на чело на трапеза-та да сѣднатъ, всѣкого спорѣдъ възрастъ-та имъ, сир. по-стария слуга, най-горѣ, и пр. като имъ каже: „Вие една цѣла година сте ми слугували, а сега азъ ще ви послужжъ; Богъ да ви удостои и Васъ, да бъдете господари и да имате слуги!“ Сѣтне Господарь-тъ сѣдва на трапеза-та, подолу отъ слуги-тъ си, та ги чърпи съ ракия, вино и пр., како тѣхенъ слуга! а они, като Господари. По

него сѣдватъ друзи-тѣ му домашни людѣе, синове, внуци и пр.

5. Отъ като се навечерятъ добрѣ и се повеселятъ, слуги-тѣ ставатъ да си отиджтъ всѣкой у дома си. Тога всички-тѣ семействени на Господаря членове дарятъ ги съ по нѣщо, кой, кана; кой, цървули; кой, обуца или чорапе и пр., а домакиня-тѣ ги дарява съ по една кърпа, на край-тѣ на която вързва имъ по едно количество пари. Слугата или слуги-тѣ събиратъ всички-тѣ имъ давани дарове, та си ги вързватъ въ една своя кърпа и си ги зиматъ.

6. Отъ като се свърши този обрядъ, домашни-тѣ людѣе непровождатъ слугата си дори у дома му, ако той е отъ сѣще-то село, или въ една друга тѣхна стая, ако той е отъ друго село, като му занесжтъ съ себе на рамо и приготвена-та за него вечеря; а дарове-тѣ и чутура-та съ вино си ги носи самъ той, та, като върви за у дома си заедно съ непроводители-тѣ си, почърпва съ чутура-та вино всѣкого, кого-то би срѣщналъ по пътя.

7. Домашни-тѣ слугински людие чекатъ го у дома и, щомъ като пристигне, посрѣщатъ го съ голѣма радостъ и въсхищение, като отъ робство възвръжжтъ въ свобода у дома си; въздаватъ благодарения на Господарствени-тѣ му чловѣци, кои-то би го съпроводици и довели до тамъ и сложватъ трапеза за вечеря. На трапеза-та развързватъ донесена-та отъ Господарственна-та къща вечеря, слѣдов. вечерятъ и се веселятъ съ молитвования и веселби. Тамо отдаватъ и отлични почести на домашни-тѣ господарствени людие, като ги турятъ на чело на трапеза-та.

8. Ако ли слугата случи се да е отъ друго село, то тога домакиня-тѣ людие завеждатъ го и го съпровождатъ до въ една особна въ тѣхна-та имъ къща стая, нарочито тога не му отстѣпена и правятъ сѣще така, както ако да би било въ собствена-та негова къща, та се веселятъ цѣла-та нощъ.

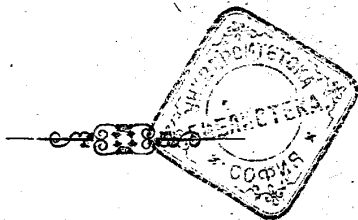
9. Утринь-та рано слугата или слугитѣ, макаръ и да не сж още погодени за по-нататашно слугуване у

сжкий Господарь. нъ, за да покажатъ че сж били благодарни отъ него, дохождатъ у дома му самозванни, и послужватъ за нѣколко дни, (1—10), споредъ степенъ-та на благодарение-то си отъ своя стопанъ; тамъ тие (слуги-тѣ), ще исцѣлятъ дърва и борина, ще донесатъ вода, ще поглѣдятъ и ще нахранятъ говеда-та и пр.

10. Слѣдъ като свършатъ и тие дни самоволно-то си даромъ слугуване, прѣдлагатъ {Господарю си и заявяватъ желание да се погодятъ {за слуги и за идуща-та година и така се погодватъ или не, спорѣдъ потреб-ность-та на Господаря и спорѣдъ прѣдложени-тѣ отъ една-та или отъ друга-та страна условия или пакъ, спорѣдъ взаимно-то имъ благодарение или негодование.

Забѣлѣж. У наши-тѣ мѣста подобенъ случай не знаж да се запазилъ, знаж само че въ послѣдний день слѣдъ истечение-то на слугинскій срокъ, кой-то започ-ва и се свършва спорѣдъ условия-та по между Госпо-даря и слуги-тѣ, първий дава на слуги-тѣ си — работ-ници, като майсторъ на калфи-тѣ и чираци-тѣ си, изо-билна и обща гостба, на коя-то се веселятъ всички, май-стори, калфи 1) и чираци заедно.

1) Калфи у насъ наричатъ по-опитни-тѣ и по-напрѣднали-тѣ въ занаята ученици, кои-то зиматъ и плата; а чираци, пър-воначални-тѣ, кои-то работятъ безплатежно, само за да учятъ занаята.

ПОПРАВКА

НА

По-главни-тѣ печатни погрѣшки.

Стр.	рѣдъ	вмѣсто	чети
I	1	Енидже Вардаръ	Енидже-Вардаръ
II	20	басноловие	баснословие
8	31	кого	като
„	34	хвърлянис-то	хвърляние-то
9	8	Божикъ	Божикъ
„	14	всекой	всѣкой
10	2	нужда-та	нужда-та,
„	4	прѣнушувать	прѣношувать
„	29	прѣзь имъ танецъ	прѣзь танеца имъ
11	5	да ее	да се
„	19	нераздѣлима,	нераздѣлима
„	20	двоица	двойца
12	8	дружина	дружина,
„	21	нагорѣ	по-горѣ,
„	26	могъ,	могъ
13	9	прѣнушува	прѣношувала
„	22	ма	на
15	21	на срѣщна	на срѣщна-та
„	30	отстѣпивша-та,	отстѣпивша-та
„	34	мечове-тѣ	мечове-тѣ си

